

82.3 (2Рос.Хак)6-8
М-14

В.Е. МАЙНОГАСHEBA

**ХАКАС ЧОННЫҢ
ХАЙЧЫ-НЫМАХЧЫЛАРЫ
ПАЗА САРЫНЧЫЛАРЫ**

**ХАКАССКИЕ
СКАЗИТЕЛИ И ПЕВЦЫ**

82.3(2Рос.Хақ)6-8

М-14

В.Е. МАЙНОГАСHEBA

**ХАКАС ЧОННЫҢ
ХАЙЧЫ-НЫМАХЧЫЛАРЫ
ПАЗА САРЫНЧЫЛАРЫ**

**ХАКАССКИЕ
СКАЗИТЕЛИ И ПЕВЦЫ**

*Очерки, эссе о некоторых мастерах
фольклора*

ГБУК РХ
"НБ им. Н.Г. Доможакова"

Абакан
2020

895308 к/о

УДК 398 (574.513)
ББК 82.3(2Рос.Хак)
М 14

Майногашева В.Е.
М 14 **Хакасские сказители и певцы.** Очерки, эссе о некоторых мастерах фольклора. – Абакан : [Б/и], 2020. – 2-ое дополненное издание.

Сборник очерков, эссе «Хакасские сказители и певцы» познакомит читателей с хакасскими талантливыми сказителями и певцами, с их жизнью и творчеством.

Сборник предназначен учителям, учащимся школ, студентам, фольклористам, литературоведам и всем, кто интересуется хакасской народной поэзией и культурой.

ISBN 978-5-6045591-5-4

УДК 398 (574.513)
ББК 82.3(2Рос.Хак)

© Майногашева В.Е., 2020
© ГБНИУ РХ «ХакНИИЯЛИ»,
2020

Евдокия Никитична Кулагашева (1896–1977)

Хакас чонда ипчи кизи хайчы-нымахчылар аразында полганы угаа арам. Кибир хоостыра ипчи кизе хайлирға чарабачаң – хайлаза, чуртха хомай полар, хайлачаң кирек ир кизинине саналчаң. Хай ир кизе чайал парған, олох аннаң теезерге кирек тип саначаңнар. Ипчи кизилер, хыстар ол кибирге тоғырланмачаңнар. Кирек Совет тузында алысан. Че ирги кибирге тоғырланарға сыдамахтыг ла кизи, улуғ таланттыг ла ныхачы сыдаан. Ипчилер аразында андаг полганнар Паруня Сулекова паза Овдо Кулагашева.

Миниң пу хысхачах сөзим аарластыг, маңат ныхачыбыстаңар Евдокия Никитична Кулагашевадаңар. Чон поэзиязына хынған улусты ол көп чыллар поэзияның ныхач ысчаң изеби чох талантынаң паза тың улуғ пилизиң өриндир турчаң. Изен полган полза, 20 ноябрьда

1986 чылда ол 90 чазын толдыр саларчык төреен ол 1896 чылда 20 ноябрьда Окунев Сатиктің (Никита Ивановичтің) семьязында Ах Тигей кисті аалда, үреен, тізең, октябрьда 1977 чылда Ағбанда. Ах Тигей кисті аалның орнында Ағбан городтың іскеркі – үстүнзархы чардығы турча, пу тусха читіре ағбандағылар аны Хакасия тіп солалачаң полғаннар (хакастар чуртачаң аалдаң сығара полбас па за).

Овдо – іди адап салғаннар аны ічезі-пабазы. Хачан ол кічіг полғанда, Евдокия Никитичнаның улуғдағы чооғы хоостыра, ічезі-пабазы чох-чоос кізілер полтырлар. Соонаң, Овдо хызычах, өзіп тоғысха күс полған сылтаанда, азахтантырлар, пайыптырлар.

Овдо, өс парып, улуғ хыс пол парғанда, Ағбан чоғар Үүт тағ хыриндағы Чыланның хас аалзар Кулагашев Ильяға ирге партыр. Хониинда ікі оол, пір хыс өскірген. Прайзын пөзік үгреділіг иткен. Улуғ оолғы, Михаил, история үгретчізі, 1944 чылда Белоруссиядағы Полесье үчүн, Ада чир-суубыс үчүн пазын сал салған. Кічіг оолғы, Алексей, геолого-минералогическай наукалар кандидады, чуртазын наукаа пиріп тоғынған. Хызы, Зинаида, Ағбандағы хакас школазында орыс тіліне паза литературазына олғаннарны чаксы үгреткен.

Овдо хызычахтың олған паза саарбах тузы хыйал даа, өрініс тее пілген. Ічезі, Саламея Окунева (Танзыбайлар хызы), чиитке үреп парғанда, иб ээзінің тоғызын позы тыығалахтох арғаа артынған, хатығ хыйалны көрерге киліскен ағаа.

Хыс туңмазын өскіреге кирек полған. Ікөлең харындазынаң хада Овдо пабазына улуғ чөлег полған. Че тоғыс идіп өскен пала ирте тыыпча, чуртаста сыдамах тудынча, ноо даа тоғыстаң хорыхпинча. Кізее дее айап пілче. Андағ полған Овдо. Аның саарбах тузы хынығ, часкалығ күннер пілгенөк. Ана ол Тигей кисті аал, кічичек тее полза, мында чуртас пірее тустарда, хорлана хара суучах чілі, саап турчаң пістің вектің пастағы он чылында. Пір саринаң, Овдо хызычах, Хакасиядағы, Сибирьдегі культураа, наукаа улуғ хозым идіп, оларның төстеен тың көдірген талламалығ ученайларның чариина хаптырып өскен. Пічік пілген, піліске тартылчах Никита Иванович Окуневтің туразына кіреге күс полчаңнар аннаң-мыннаң килген улуғ үгреділіг кізілер: археолог-профессор С.А. Теплоухов, хакас профессор

Н.Ф. Катанов паза хакас этнограф С.Д. Майнагашев, Минсуғдағы музейнің төстөгчизи Н.М. Мартьянов, ученай А.А. Ярилов килибөк парчаң. Никита Иванович тее оларзар, Минсуғзар, чөрчең. Паза, пір саринаң, Овдо хызычахты кічигедедөк хайчы-нымахчылар чон поэзиязынаң абытханнар. Пабазының туразында удаа ааллачаң улуғ хайчы-нымахчы Трояков Таркоп, аның алыптығ нымахтарын истерге хынып, иб ээзи, өнетін ат ызып, аны ағылдырчаң. Кил парчаң пеер хайчы-нымахчы Ағоол Добров. Ығреділіг кізілер, істенчі чоннаң сыххан хайчы-нымахчыларнаң тоғазып, көп ниме пазып алчаңнар.

Овдо хызычахтың, чітіг, ситкек, ниме ундубас саарбахтың сағызы-көгізі ол улуғ ығреділіг, саблығ ученайларның, общественной деятельлернің чайап турған іскер ондайлары хоостыра алғып, өзіп одырған. Ол тустағы хакас кізее тилем андағ кізілер учурабаан. Ол тың улуғ часка полған Овдоның чуртазында. Аннаңар поэзияң тиг ипчілернің хыринда сағызы-көгізі аринча чарып турчаң. Аның алыптығ нымахтарға, чазағ нымахтарға, кип-чоохтарға, иргі чоохтарға тартылғаны ол чылларда улам тилеен, чітеен. Таркоп ысхан алыптығ нымахтарны ол көп искен, аның соонда мында, Ағбанда, улуғ чонға читірчең. Че олох саарбах тузында төреен сууна хынарға ығренген ол. Сухсап парған кізі чили, аастағы поэзияны поэзия алынған. Ол аннаң тееліскен чиит кізінің прай чітиинен. Көмес тее ундубин, андағох олғаннарға ыс пирчең. Че ол туста Овдо хайлабачаң – чондағы иргі кибір хоостыра хыс кізее андағ сағыс таа ал чөрерге чарабачаң. Ол парғаннаң, ипчі кізінің хайы ир кізініне хаппас – көгіс чуға, кічиг. Че соонда, илееде час чазап салғанда, Овдо хайлачаң кирекке ығрен сыххан. Ол иргілен парған чон кибірін ал тастаан – совет ипчінің ханадынаң ханаттаңған. Хайы аның сыххан, күстіг дее полбаза, сыххан. Хачан аны кізі ыреен тураа тўнде одыраға хығырчаңнарында, чатханнаң алыптығ нымахтарны хайлап ысчаң.

Овдо хызычах тик пала полбаан. Поэтический сөстің татхынын сизинчең, чайачаң тамырлығ төреен. Піліске тартылчах, аны-мыны пілерге тың хынчаң. Чалахай, ачых-чарых көңіліг, ноо даа кізінен чоохтас пілчең ондайлығ. Мин аннаң, ол илееде частан парғанда, сазы хыралып, тістері сарғалып парғанда – ол читонны асханда –

таныхсам. Алыптыг нымахтарын пазарға аның Ағбандағы ибінзер чөрчеңмін. Позиыңа кічиг ноо даа кізінең «иркем» сөс адабин чоохтаспачаң. Плита одында чайы хайнап ла турчаң, кірген кізілерні сыбыра чайнаң сыйлап турчаң. Үгредігліг дее, үгредии чох таа кізее аннаң чоохтазарға хыныг полчаң. Хакас чонның иргідегі чуртазын, аның оң-пасха кибірлерін ол чідірбин ал чөрген, позиының чонына уғаа паарсах полчаң. Че олох туста төреен чонының читпестерін өтіре көріп, ачынып таа, тарынып таа чоохтанчаң.

Браххы чылларда хакас чирінде Пора Катановты улуғ аалчы идіп, аннаң көп хыныг хабарлар исчең полғаннар. Овдо хызычах, ирте тура ээзі полып, аны позиының холынаң сыйлаан. Степан Майнагашев, тізең, ол ысчаң алыптыг нымахтарны пічікке пасчаң, Таркоптаң, тізең, оланай, чазағ нымахтарны пасхлаан.

Кізі кізідең көп чахсы нимее үгренче, уламох үгренирге хынчатхан кізі. Сині-хыри чох пілістіг профессор Пора Катанов чонның поэзиязы аарлыг полғанына Овдоның хараан ас салған тізе, пір дее саба полбас. Ідөк ученай-археолог С.А. Теплоухов хакас чирінде, иргі чуртасты хас чөріп, чонның историязын үгреніп, Овдоның пабазынаң чоохтасчаң. Хызычах, тізең, андох хулаан салып исчең. Ол уғаа чапсых күннер полчаң. Ана ол тус ағаа чонның ис-пайын – поэзиязын – сағыс-көгісте хайраллирға ханаттандырған. Таркоптың ады, Овдо уучабыс полбаан полза, чонның сағызынаң хацанох чіт парған поларчых, піс аннаңар пір дее ние пілбесчікпіс – пілген төллер парыбысчалар. Хацан пілген кізі тоозылза, аннаң хадох пілізі парыбысчаң. Ідөк ол туста тоғынған үгредігліг кізілер, пазып, чарыхха сығарған пічіктерде хайчы-нымахчыларны пірееде ле адацаннар, че сабландырбачаннар. Аннаңар көбізі хайчы-нымахчыларның аттары пістің хакас ааллардан тың на ырах парбачаң. Көрімге алза, Трояков Таркопнаң Василий Созыев хайчы-нымахчыларның сөс пылазып хайласханнары олар чуртаан ааллардаң ырах тарабаан. Алынча алза, олох чылларда чуртаан Сырдағы улус аны пілбеен, испеен.

Чон үлгүзі хакас чииттерін улуғ пічікчіл иде үгреткенде ле, прай саринаң хакас чонның чуртазы, культуразы тиліп сыхханда, чон творчествозын наука күзінең үгренир тус килген. Наука чох ырах

парчаа чох поларчых. Нымахчылар, хайчылар хайраллап ал чӧрген, чонґа читӳрген ис-пай, пӳчӳкке пазылбаан полза, ол улус тоозылґаннан хада ис чох парыбызарчых санайґа. Амґы чуртаста, тӳзең, онарлап чыллар ученайлар, ол ис-пайны чыып, ӳгренип, культураа, наукаа улуґ хозым итчелер, хайчы-нымахчыларны, тӳзең, аарласха кӧдӳрчелер, саblandырчалар. Пу киректе Хакасиядаґы тӳлнӳң, литератураңың паза историяның научно-исследовательский институтуды илееде ниме иткен паза итче. Паза, пӳр саринаң, икӳнчӳлес чоґыл, пӳнґи кӳнде пӳс, хайчы-нымахчыларны чон аразында алыптыґ нымахтар ызып, хайлап тоґынґаннары сылтаанда, оларґа постарының киректерӳн идерге чоннаң полысханда, саґыс-кӧґис саринаң улуґ ис-пайлыґ полчабыс. Анзын кидер тастачаа чоґыл. Аны пӧзӳк паалабин пол полбас.

Чис арали чир пӳт парґан,
Чилегеленип от ӧс парґан,
Хатыґ аґас, халын тайґа полып,
Чир ӳстӳн хоостап турґан тус полґан.
Харсахтыґ аң халын тайґа арали
Хаалазып ойладыпчададыр.
Ханаттыґ хус аґас узынан
Хархылазып, учуґыпчададыр,
Чир пӧзӳґи ах тасхыллардан
Аґын суґлар ахчададыр.

Пу ӳзӳк – чонның алыптыґ нымаґынаң. Ол «Алтын Тайчыдаң» (Аґбан, 1973) алылґан. Аны Овдо уучадаң пасхан аның хызы Зинаида Ильинична. Кӳчичек ӳзӳк, че хайдаґ кӳр, олох туста поэтическай саринаң уґаа ӧтӳг кӧґ чайалґан мында, кӳзӳнӳң кӧґӳзӳндеґи нинченинче чახсы пар тамырларґа хан ойлада кире. Ӑбекелернӳң сӧснен хоостап пӳлґенӳ аринча хайхастыґ. Че чоохтирґа кирегӧк: чонда кӧп-кӧп хайлап ысхан устарның аразында алыптыґ нымахтың хоос сӧзӳн пӳди ӧтӳг читӳргеннернӳң саны тың кӧп нимес.

Евдокия Никитичнаның хоос сөзі, ікінчілестіг нимес, чон чайап салған сөс, анзынаң пай полған ол. Че, мин сағынчам, поэзияның даа саринаң ол чон поэзиязын тың пайыт пілген. Чонның поэтической сөстерін ол уғаа чарых, чылтырах сурлар чіли, арландыр полчаң. Алыптыг нымахтар илееде дее пілзе, ол поэзын улуғ нымахчаа санабаан. Ана андағ пөзік піліністіг, кибірліг кізі полған ол. Амғы хакас поэттер, прай даа пасчаң улус, П.В. Курбижеков паза даа пасхазы читірген алыптыг нымахтардаң чонның поэтической культуразын алынарға манат ондайға читкеннер.

Хакас тілінің сілии чон поэзиязында чыылған. Вектең векке, төлдең төлге ол тиктең нимес хайраллалған. Чонның тархыны чаалар оттарында даа көй парбаан, аннаң даа пасха улуғ сидіктерні иртіре алтаан. Хығыр көреңер паза пу үзікті, ол уғаа чапсых пілдірер:

Хадарған малның ээзі
Халых албаты чонның ханы,
Ах Хан адалығ, Айазын Арығ ічеліг,
Тоғыс хулас сынның хула аттығ
Айдаң арығ, күннең сіліг,
Алтын Тайчы иргептір.
Хости турған ибнің алнында,
Алтын теектің төзінде,
Алтын чилініг, тоғыс хулас сынның
Аран-чула ах сабдар ат
Улаах парған турчададыр,
Хартаах парған аның ээзі,
Алтын Арығ хыс кізі,
Ах Ханның туңмазы полған.
Алтын Тайчының кічии
Аба-ічедең орай халған.
Аар ады адалбаан,
Хоор солазы хығырылбаан
Ўс частығ оол паланы
Алтын Арығ чачалары өскірчедедір.

Мына пу «Алтын Тайчы» книга иділіп сығарылғанда, анда хоосталған чуртас, пістинең уғаа пасха даа полза, узілбес «тынның» пол парған. Нимеденер пу алыптығ нымах? Көп киректерденер, улуғ сағыстарданар. Анзы чапсыстығ: книганы ассанох, пістің өбекелерібіс хайдағ сағыссырасха түскеннері пүўнгі піснең хада чуртапчатхан кізіни ле чіли пілдірчелер. Чоннаңар сағынчатхан кізі пүўн араға ізеечі хылыхтығларны хатығ алча, оларнаң чараспин харбасча. Пу алыптығ нымах, ыраххыдаң чидіп, піске чоохтапча: араға ізеечі хылых – хацаннаң чон ыырчызы. Ол чуртаста көп ниме ардатхан, чон үлүзін чахсыландырарда, чабал кўс полып, харығ иткен. Айдаң арығ, күннең сіліг Алтын Тайчы арағаа кір парған. Хайда той полза, айлап, чыллап чөрібісче. Чачазы, Алтын Арығ, аны көріп, улуғ чобаға түсче.

Іскіден тоғыр алыптығ нымахтар хакас чонда көп чайалған: аның үрег иткені, сидіктер ағылғаны іле. Мин пір чайғызын Хара көлде (Шира районы) нымахчы Афанасий Иосифович Ульчугачевтен «Хан Тибет хан» тіп хынығ алыптығ нымах пасхам. Ана ол алыптығ нымахта араға чобағ ағылчатханы хоосталыбохча.

Ыраххы туста чон пу чобағлығ ирееден тоғыр поэзияның ондайынча харбасхан, че пістің пүўнгі ондайыбыснаң нимес. Хығырығычы аны пілерге хынза, пу алыптығ нымахты хығырып алар. Өбекелерібіс орта ба, чох па иткеннер – сағын көрер. Пу адалған алыптығ нымахтағы Алтын Тайчының чачазы, Алтын Арығ, пірее кирек чарадығ алар алнында, чонны чыып алып, аннаң чөптесче: іди итсе, орта полар ба? Ана іди хацаннаң сығара, ыраххыдаң пеер, чон поэзияны улуғларға хынған хан-пиглерге, поэзияны оларны чөптестіретерге хығырган.

Евдокия Никитична ысхан алыптығ нымахтарда пурунғы чонның киберлері хыринаң хырина чарых өңнернең хоосталадыр. Анзында аның пай пілізі, чон поэзияны хайраллап тиліткені іле. Олған өссе ле, пурунғылар андада ла ағаа ат адачаң полтырлар. Ат адачаң кибер пасха даа хайчы-нымахчылар ысхан нымахтарда поладырох, че Овдо учанинда уғаа иптіг, прай саринаң хоосталадыр. «Алтын Тайчыда» пу улуғ, аарлығ кибернің пір ле чардығы піди пірилче.

Алтын Арығ, азах үстүне тур киліп,
Ах инектің сүдінең ахсын чайып,
Ала сараалығ азын оң холына тудып,
Пастағызын отха нанып алып,
Ікінчизін ізікке нанып,
Ұзінчизін түнүктен тастап турадыр.
Ах киис тастап, от пазында одырыбысхан,
Алыптың адын адап пастабысхан.

Олғанның адын адиры – уғаа аарластығ кибір полтыр пістің өбекелерібістің чуртазында. Ат адиры – наа өскен төлні алып идіп чарытхан кибірнің чардығы. Кізі адын олар пөзік тутханнары пістің дее сағысты тибіретче. Пирілген чахсы ат – ол улуғ үлүкүн, олох уғаа нандырығлығ ниме. Кізі, ноо даа кізі, поэзының чахсы адын ідөк пөзік ал чөрерге, ағаа турыстығ тоғынарға паза турыстығ хылынарға кирек. Пүүнгі күнде ол ыраххы тустағы кибірні наачыли алза, чуртасха кирзе, тузазы полбасчых па ни? Пүүнгі кізінің честытіг полчаа ундул парғанға төөй пілдірібізедір.

Евдокия Никитичнадаң онча алыптығ нымах пазылған, пасха даа нимелер, ол санда: кип-чоохтар, сөспектер, иргі чоохтар. Пічікке сығарылғаннары, аяастығ, асхынах. «Ленин чолы» газетада «Ах ой аттығ Алтын хан апсах» паза «Күн Сарығ» сығарылғаннар. «Сора» тіп кип-чооғы «Хара паар» книгада «Чабал ағырығ» тіп аттығ сыххан, андох аннаң пазылған «Аңчы оолах» сыххан.

Зинаида Ильинична Кулагашеваның – аның хызының чооғынаң – пасха даа алыптығ нымахтар ол иледе пілген. Ибдегі тоғыс – ипчі кізінің нинче чуртаанча иртпес-парбас үлүзі. Идінчек, иргектіг кізее – уламох. Пала-парха (хызының палаларын) өскірерге тың полысхан, аннаңар маң чохха пастырбас полар ба андағ ууча. Аның кізее ачынчағы, кізее полысхағы уғаа ойанах чирі полған. Сағызыма кирчем, хайди ол харах көзі чох, Анна Васильевна Курбижекованы поэзынзар ағылдырып, ағаа хоос көгенек тік пирчең. «Чон аразында тахпахчылар, көгчлер аразына кірзе, чазағлығ ползын», – тіп чоохтаңаң. Позы даа тынанғанда, үлүкүнде чазан саларға хынчаң.

Кибірліг кизи чуртастағы сидіктерге пастыраға хына чоғыл. Прай даа саринаң аның чүрегінің изии көп кизее читкен. Ікінчилес чоғыл, ол төрееннең чылыг-чүректіг кизи полған. Че чүректі алғым идери кизинин сағызынаң, чахсы сағызынаң полча. Пасха-пасха тілліг чоннардаң сыххан кизилер удур-төдір харындас-пиче чили көріс поларларын ол, саарбах тузындох көріп, соонда андаг ынархастың салтары маңат полчатханын чахсы сизинген. Орыс ученайлар пабазынаң нанчыласханы сағыс-көгісті тың алғытхан. Аның пабазының ибдегі библиотеказы идөк тик парбаан, ол піліске тартылчах хызын пічккө үгренераге көніктірген. Овдо хызычах пічк хығыраға позы үгренип алған. Пабазының библиотеказында аймах-пасха книгалар турчаң. Никита Иванович Окунев позы К. Маркстың, Л. Толстойның тоғыстарын хығырып айғасчаң. Иван туңмазы, тізең, үгрөдіге тын чараан, ол Москвадағы университетке кірген. Аны тоозарға үлүс түспеен, өкпезінен ағырып, үгрөдігні халдыраға киліскен агаа. Соонаң, уйан хазыхтыг полып, үреен. Че Иванның даа піліске тартылғаны полған полбас па, аны Совет страназындағы хазых хайраллир киректің пастағы наркомы саблыг Н.А. Семашко пірсінде харахха алған. Ол өринген полар, хайди чон үлгүзи асхынах санныг чоннарны даа чарыхха сығарған. Крымда Иван, санаторийде өкпезін имнеенде, нарком Н.А. Семашконаң сомға суурын салғаннар. Сомда Николай Александрович холында Евдокия Никитична тіккен паза хоостаан нанчыг тут салтыр. Пу сом семьяның аарлыг хумартхызы полып чөрче. Я, хының семья полған, тиктең нимес, пу семьядаң сыххан Евдокия Никитична, хакас чонның улуғ ныхмахчызы, чон культуразының улуғ пілігчизи.

Ныхмахчыларның прайзы чон ныхмахтарын ысча, че ысчалар пір төйи нимес, полғаны ла позының оңдайын ныхмахха кирбин полбинча. Хайчы-ныхмахчыларны тыңнап, сизинчезін: иң улуғ устар даа пос постары аразында төйи ниместер. Сіліг, пай тілліг паза пілізі дее улуғ хайчы-ныхмахчылар тың на көп учурабинча. Хайзының хайы күстіг алай ба сіліг полча, тілі, тізең, ортымах. П.В. Курбижеков, С.П. Кадышев прай даа саринаң көп хайчы-ныхмахчылар аразында улуғ тасхыл чили хархай турғаннар. Алыптыг ныхмах, тізең,

П.В. Курбижековта чўс азыра чыылған. Олох туста ол алыптыг ныхах пўдизиниң улуғ чайаачы узы полған. Андағоҳ ус полған Евдокия Никитична. Ол, Петр Васильевичтиң талантын өтире піліп, уғаа чапсаан. Хайчылар, ныхахчылар тоғассалар, ныхах ысчан киректегі хынығ сурығларны ўзўрченнер, удур-төдир пілістерин пааласчаңнар.

Пірсінде Ағбанда, Богдан Хмельницкийниң улицазындағы 65 номер чатпах турада, чылыстырлар чоохтазарға: С.П. Кадышев, П.В. Курбижеков, Е.Н. Кулагашева – тура ээзи – паза Г.Я. Тачеев (ол идөк пірее алыптыг ныхахтар пілген). Григорий Яковлевич изеби чох ныхахчылардаң суртыр: «Алыптыг ныхахты ысчатса, хай пірее чолларын ундут салған ползаң, аннаң андар туюхтал парчазың? Андағ ба?» Евдокия Никитична, аны сағысха кир чоохтаан: «Піс Петр Васильевичнең хада тіпчебіс: хайди туюхталар? Алыптыг ныхахтын ондайын өтире пілчеткен кізи пірее чолны ундут таа салза, чоллир ондай хайди даа табар, ол астыхпас». Ол поэзы, Овдо уучабыс, андағ сын чайаачы полған. Олаңай даа чоохтазып одырғанда, сөспектер, сиспектер аның чооғынаң иди ле, пос ла урылчаң полғаннар. Наа даа сөстер пўдирчен ол. Аастағы поэзияны хайраллирға ла нимес, че аны тилитчен ондайлар пілчен. Аннаңар чон аның адын чўрек-паарда аарлап ал чөрче.